

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Röling over polemologie en volkenrecht en vrede

Mey, L.M. van der

Citation

Mey, L. M. van der. (1976). Röling over polemologie en volkenrecht en vrede. *Acta Politica*, 11: 1976(3), 433-438. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451645>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451645>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

gen van de administratieve techniek en uitbreiding van de voorlichting neer. Het tekort in theoretische bepaling van de plaats van het openbaar bestuur in het geheel van het politieke stelsel blijft echter in volle omvang bestaan als enerzijds wordt aanbevolen de besluitvormende bevoegdheid van de behandelende ambtenaren te versterken (omdat gebleken is dat zij dan minder terughoudend zijn tegenover hun cliënten), anderzijds toch ook wordt geadviseerd de regelgeving uit te breiden (omdat de ambtenaren dan eerder en duidelijker kunnen mededelen hoe de zaken er voor staan). Als de nagestreefde participatie dan nog een element van invloed in zich wil kunnen dragen, dan kan dat alleen maar zijn een invloed van dien aard dat de participant de effectuering van 'statements' in 'performances' kan bewerkstelligen. Ofwel: een eventuele 'mobilization of bias' kan corrigeren binnen het beperkte kader van de uitvoering van op zichzelf ook een 'mobilization of bias' weergevende wettelijke regelingen. De Jong gaat in dit verband het verst. Eerst constateert hij dat het grondpatroon van de bestuurlijke organisatie en het ambtelijk gedrag voldoet aan het Weberiaanse rationele bureaucratiemodel, d.w.z. dat door middel van een hiërarchische structuur op nauwkeurig omschreven regels gebaseerde rechten en plichten van burgers worden vastgesteld, terwijl ook de houding van de ambtenaren aan de kenmerken daarvan voldoet, d.w.z. de ambtenaar werkt sine ira et studio, objectief (p. 93). Dit klopt ook met de norm dat alleen politieke gezagsdragers de politieke verantwoordelijkheid kunnen dragen. Maar, zo zegt De Jong, de facto zijn vele ambtelijke functionarissen tamelijk zelfstandig in de vorming en de uitvoering van het beleid. Zij zouden 'bewindvoerders' kunnen worden genoemd. Hun functies zijn evenwel niet 'gepolitiseerd', d.w.z. hun positie hangt niet af van een gekozen volksvertegenwoordiging. De Jong stelt nu voor die functies wel te politiseren in die zin dat feitelijke zelfstandigheid ook wordt aangevuld met eigen verantwoordelijkheid. De 'politieke verantwoordelijkheid wordt daar gelegd waar het overheidshandelen in feite plaats vindt' (p. 19). De controle zou moeten geschieden door vertegenwoordigers van het publiek, danwel direct, bij voorbeeld door een bepaalde inspraakprocedure.

Hoe juist het moge zijn dat in de politieke verantwoordelijkheid voor vele ambtelijke beslissingen feitelijk niet kan worden voorzien, het is bepaald de vraag of het idee van De Jong niet zou leiden tot een sectoren-democratie, waarvoor – afgezien van andere bedenkingen – nu juist uit zijn onderzoek geen enkel argument is aan te voeren. Immers, daar blijkt geen verschil in functioneren t.o.v. het publiek tussen gemeentelijke bestuursdiensten en de rijksdienst die de inkomstenbelasting heft; evenmin treden verschillen aan het licht tussen grote en kleine gemeenten. Kortom, waar de politieke controle dichterbij is (of geacht wordt te zijn), namelijk in de gemeente, is noch het functioneren van de ambtelijke dienst, noch de houding van de cliëntèle anders dan waar de politieke top slechts bereikt wordt via een lange hiërarchische ladder naar Den Haag.

Een politiserende constructie zoals De Jong voorstelt zou verscheidene tot nu toe als ambtelijk en uitvoerend opgevatte instellingen tot input-kanalen maken. Dit bevestigt dat de participerende legitimatie die volgens democratische normen vereist is, niet aan de ouput-kant, maar aan de input-zijde van een politiek stelsel moeten worden gerealiseerd. Zoals ook traditioneel steeds is nagestreefd.

Noten

- 1 David Easton, *A Systems Analysis of Political Life*, New York etc., 1965, p. 38. Hierna geciteerd als *Easton*.
- 2 *Easton*, p. 21. Overigens is hierbij niet aan de orde of het begrip politiek stelsel (c.q. society) gereserveerd zou moeten worden voor de staat en de substelsels daarvan, dan wel ook van toepassing kan zijn op andere samenlevingsverbanden waarin bindende beslissingen worden genomen. De problematiek is die van het stellen van algemene regels en de toepassing daarvan in individuele gevallen.
- 3 Zie het overzicht van C. van der Eijk, 'Politieke participatie', in: *Acta Politica* X (1975), 3, p. 341 e.v.
- 4 G. H. Scholten, *Politiek en bestuur*, oratie Erasmus Universiteit, (Samsom) Alphen a.d. Rijn, 1972.
- 5 *Politisering van het openbaar bestuur*, publicatie van het Instituut voor Bestuurswetenschappen, nr. 22 (VNG), 's-Gravenhage, 1974.
- 6 C. Harinck, 'De politieke betekenis van de uitvoering', in: *Politisering van het openbaar bestuur*, 1974, pp. 148-161.
- 7 C. Pateman, *Participation and Democratic Theory*, (Cambridge University Press), Cambridge, 1970.
- 8 C. van der Eijk en W. J. P. Kok, 'Nondecisions reconsidered', in: *Acta Politica*, X (1975), 3, pp. 277-301.
- 9 Zie H. Daudt, 'Legitimiteit en legitimatie', in: *Legitimatie*, preadvies voor conferentie op 13 dec. 1974, (Erasmus Universiteit), Rotterdam, 1974.
- 10 *Easton*, pp. 353-354.
- 11 U. Rosenthal, 'De relatie tussen politiek en bestuur: politisering van het openbaar bestuur?', in: *Politisering van het openbaar bestuur*, 1974, pp. 40-64.

Röling over Polemologie en Volkenrecht en Vrede

door L. M. van der Mey

Naar aanleiding van

B.V. A. Röling, **Polemologie. Een inleiding tot de wetenschap van oorlog en vrede**, derde druk; Assen, (Van Gorcum), 1973; en **Volkenrecht en Vrede**; Deventer, (Kluwer), 1973.

Het is vooral de verdienste van Röling geweest dat de polemologie of vredeswetenschap ('peace research') in Nederland van de grond is gekomen. Zoals Tinbergen de aandacht heeft gevestigd op de ongelijke welvaartsverdeling in de wereld, zo heeft hij als geen ander de problematiek van oorlog en vrede aan de orde gesteld. Hiermee wil niet gezegd zijn dat alle andere wetenschappen ten onzent zich verre hadden gehouden van deze problematiek, maar wel dat hij de eerste was die een systematische benadering (polemologie) bepleitte en institutionalisering hiervan (Polemologisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Groningen) wist te realiseren – en dit in een periode waarin polemologie door velen werd ge-

zien als verwerpelijk pacifisme en 'politics in disguise'. Daarbij kan nog worden aangestipt dat Rölting in zijn terugblik op tien jaar Polemologisch instituut heeft gememoreerd dat toendertijd is gekozen voor deze weinig irenische benaming, omdat expliciete associatie met het woord vrede de plannen had kunnen door-kruisen.

Vastgesteld kan worden dat initiatiefnemer Rölting in bepaalde opzichten geslaagd is bij verwezenlijking van zijn plannen. Na verloop van enige tijd is de polemologie een welwillende ontvangst ten deel gevallen: het Polemologisch Instituut heeft zich kunnen ontplooiën, de polemologie, die nu in verschillende variëteiten aan meerdere universiteiten wordt beoefend is niet langer taboe in de academische wereld en de polemologische boodschap heeft weerklank gevonden in de maatschappij.

De beoefening van de polemologie moge dan van de grond zijn gekomen, het is de vraag of de kwaliteit van de wetenschappelijke productie navenant is. De vaderlandse polemologen hebben zich in de afgelopen jaren voornamelijk gericht op het aantonen van het belang van hun benadering. Veelal door middel van het doorgeven van elders verworven kennis en inzicht. Mede hierdoor is men aan het opzetten van eigen onderzoeksprojecten nauwelijks toegekomen. Daarnaast heeft het voldoen aan de opgeroepen vraag uit verscheidene sectoren van de maatschappij naar 'polemologische inzichten' veel tijd en energie geabsorbeerd en zijn deze bezigheden buitenshuis te zeer verzand in wat treffend genoemd is 'het plaatsen van voetnoten bij het wereldgebeuren'. Tenslotte hebben ook het debat over de ware leer – 'traditionele', 'kritische' of 'kontroversiële' polemologie? – en de hiermee samenhangende stammenoorlogen in de polemologenwereld de gemoederen soms danig beziggehouden. Al deze activiteiten lijken ten koste te zijn gegaan van de ontwikkeling van het vak en met name van de vormgeving van de beoogde multidisciplinaire aanpak. In de kring van polemologen wordt dit feit wel degelijk onderkend. In sommige reacties is zelfs een omslag van 'himmelhoch jauchzend' naar 'zum Tode betrübt' te bespeuren. Ongetwijfeld vloeien dergelijke reacties mede voort uit de teleurstelling over het achterblijven van de resultaten bij de lange tijd zo hoog gespannen verwachtingen. Dit geldt temeer omdat de polemologie het verschaffen van toepasbare kennis beoogt.

Desalniettemin lijkt het mij onjuist om de stand van zaken in de polemologie al te negatief te beoordelen. De geringe vorderingen mogen voor sommigen teleurstellend zijn, de beperkte ontwikkeling van het vak steekt niet significant ongunstig af bij de situatie in aanpalende sociaal-wetenschappelijke disciplines. Dit betekent dat de polemologen hun pretenties niet geheel hoeven op te doeken, maar tot meer bescheiden proporties moeten terugbrengen.

Laat ik na deze constatering de verleiding weerstaan om verder in te gaan op 'the state of the discipline' en enkele kanttekeningen plaatsen bij de te bespreken boeken van Rölting. De reden voor deze inleidende opmerkingen is, dat Röltings publicaties in ten minste tweeërlei opzicht illustratief zijn voor de beoefening van de polemologie in Nederland. In de eerste plaats ligt het zwaartepunt bij de presentatie van gegevens die de lezer moeten doordringen van het belang van de problematiek van oorlog en vrede. In de tweede plaats komt de beoogde multidisciplinaire aanpak niet verder dan het richten van afzonderlijke disciplines op deze problematiek als onderzoeksobject. Hierover verderop meer.

Röltings inleiding is de 'derde, grondig herziene, bijgewerkte en uitgebreide druk' van zijn 'Inleiding tot de wetenschap van oorlog en vrede' – een boek dat menig

lezer niet onbekend zal zijn. Wat biedt deze nieuwe druk?

Op verschillende punten heeft Rölting in de gereviseerde versie meer recente ontwikkelingen willen verdiskontereren. Zo staat hij in deze nieuwe druk stil bij de aanval van de kritische polemologen, die het mede op hem hebben gemunt. In zijn verweer, waarin hij op enkele aspecten van het debat tussen kritische en traditionele polemologen ingaat, stelt Rölting zich op het standpunt dat kritiek inherent is aan de polemologie en dat derhalve 'de naam "kritische polemologie" of "kontroversiële polemologie" een pleonasme is' (zie Voorwoord en p. 16). Vervolgens wijst hij de benadering van zijn opponenten als te eenzijdig af. Overigens treedt er een cruciaal verschil van mening tussen Rölting en zijn critici aan de dag ten aanzien van het 'auditorium' waartoe zij zich richten. Waar de kritische polemologen hun boodschap van polarisatie tot de basis richten, wil Rölting zowel de massa als de elite bereiken. Maar tegelijkertijd blijkt dat hij zijn hoop bovenal op de top heeft gevestigd. Met instemming citeert hij Williams: 'De vraag of een betere wereld kan worden bereikt, hangt af van "the extent to which calm and confident and enlightened conservatives can see and bring themselves to act upon the validity of a radical analysis"' (p. 18). En aan het eind van zijn boek onderstreept hij dit nog eens: 'Méér inzicht, verkregen door wetenschappelijk onderzoek, kan leiden tot méér inzicht van staatslieden waardoor redelijker politiek kan worden bevorderd' (p. 249).

Rölting heeft in deze druk een speciaal hoofdstuk ingelast over 'Vrede en leefmilieu'. Naast gevaren signaleert hij in de mileucrisis ook ongekende mogelijkheden. Idealiter zou een wereldbestuur de vrede in de wereld moeten waarborgen, maar omdat een dergelijke ordening vooralsnog niet haalbaar is, moeten wij volstaan met het stimuleren van tendenties in deze richting. Hiertoe biedt de strijd voor het leefmilieu een belangrijk aangrijpingspunt. Met zijn oproep aan de vervuilen aller landen om zich te verenigen, legt hij de grondslag voor een weinig realistische 'neo-neofunctionalistische school': 'Vervuiling kan een dagelijks voelbaar ongemak worden (vieze lucht, ondrinkbaar water), waar men vanaf wil. Internationale samenwerking kan het enige middel zijn om er vanaf te komen. Internationale samenwerking zou direct tastbare vruchten kunnen afwerpen en dat zou het tot stand komen ervan mogelijk maken en bevorderen. Vervuiling zou kunnen verbinden, en dát bewerkstelligen wat andere motieven nooit hebben kunnen tot stand brengen' p. 146).

Het is spijtig dat de revisie van Röltings inleiding niet altijd even grondig is geweest. Zo is het curieus om anno nu de volgende zinnen te lezen: 'Partijprogramma's betreffen vooral de binnenlandse politiek. Pas onlangs ontstond er één partij op de basis van een programma van buitenlands beleid: de P.S.P.' (pp. 165-166). Ook is het jammer dat de revisie niet heeft geleid tot het schrappen van stukken die zwak of weinig verhelderend zijn. Het is bij voorbeeld moeilijk voorstelbaar dat iemand wijzer kan worden van het hoofdstuk over 'Methoden van onderzoek'. Het hierop aansluitende hoofdstuk, 'Case-study: De A-bommen op de Japanse steden', is bedoeld als verduidelijking hoe door de aanwending van onderzoeksmethoden bepaalde relaties kunnen worden opgespoord. Rölting: 'Als men in vele "case-studies" tot soortgelijke resultaten komt, kan de methode leiden tot het opstellen van wetmatigheden' (p. 221). Nog daargelaten dat niet duidelijk is op welke wijze(n) de auteur methodisch te werk gaat en dat bovendien in het licht van recente bronnenpublicaties zijn feitelijke analyse van het waarom van de bom zeer aanvechtbaar is, trekt Rölting een wel zeer merkwaardige conclusie: 'Ziehier

een kort voorbeeld van een "case-study". Opvallend is dat bij nader inzien dingen zichtbaar werden die daarvoor minder duidelijk waren, alles bleek ingewikkelder, minder rechtlijnig, soms anders. Dat is de ervaring bij vele "case-studies" (p. 234). Is hier door polemologisch onderzoek de wetmatigheid opgespoord dat in situaties als de onderhavige alles ingewikkelder, minder rechtlijnig en soms anders is dan aanvankelijk schijnt?

Röling moge dan zijn boek opnieuw onder de loep hebben genomen, zijn hoofdthese is ongewijzigd gebleven. Hij situeert de belangrijkste oorzaak van conflicten in de structuur van het uit soevereine staten opgebouwde internationale systeem en verbindt hieraan de conclusie dat zonder wereldbestuur geen vrede mogelijk is: 'Dat leidt tot de eerste stelling van de vredeswetenschap: Voor duurzame vrede is enigerlei vorm van (federale, functionele) werldeenheden nodig' (p. 4). Hij noemt dit 'volstrekt' nodig, maar voegt eraan toe dat een dergelijke ordening vooralsnog 'volstrekt onmogelijk' is (p. 4). Vandaar zijn hoop dat de milieucrisis een nieuw handvat biedt om deze impasse te doorbreken.

Aan deze hoofdthese kleven belangrijke bezwaren. In tegenstelling tot de polemologen die een interstatelijk conflict beschouwen als een species van het genus conflict, ziet Röling dit verschijnsel als een conflict sui generis. Zo doende wordt het oorlogsprobleem te zeer gekoppeld aan de nationale staat en de internationale anarchie. Daarnaast wordt te lichtvaardig geconcludeerd dat de oplossing van het oorlogsprobleem is gelegen in het opgaan van staten in 'enigerlei vorm van werldeenheden'. Aldus worden twee mogelijkheden veronachtzaamd: (a) de mogelijkheid dat staten vreedzaam naast elkaar bestaan, dat wil zeggen zonder dat er sprake is van een overkoepelende structuur en (b) de mogelijkheid dat 'interne conflicten' de vrede in een systeem onder wereldbestuur doorkruisen. Voorts doet de fixatie op nationale staten en de internationale anarchie analytisch onvoldoende recht aan processen die niet of nauwelijks passen in een interstatelijk model van de wereldpolitiek (processen zoals de wisselwerking tussen binnenlandse en buitenlandse politiek, patronen van afhankelijkheid en relaties waarbij multinationale of transnationale actors zijn betrokken). Het interstatelijk model dat Röling hanteert, verdisconteert slechts enkele aspecten van de wereldpolitiek.

De tekortkomingen van Rölings model blijken ook uit zijn behandeling van de krachten in de samenleving die 'vredebevorderende aspecten' hebben. Bij de door hem gesignaleerde 'blinde krachten' noemt hij naast de convergentie tussen Oost en West, militaire integratie (bijvoorbeeld binnen de NAVO) en de internationale ondernemingen (pp. 239-241). Hij onderkent deze krachten fundamenteel als vredebevorderend omdat zij de positie van de nationale staat ondergraven en het nationalisme tegengaan. Het moge duidelijk zijn dat analyse in een transnationaal in plaats van een internationaal perspectief tot andere, minder positieve conclusies kan leiden. Rölings stellingname vloeit voort uit zijn visie op de rol van nationale staten, die conflicten veroorzaken en een wereldbestuur in de weg staan. Uitsluitend op grond daarvan worden de genoemde krachten als vredebevorderend aangemerkt. Met andere woorden, deze stellingname staat of valt met de verklarende kracht van het interstatelijk model van de wereldpolitiek. Gezien de tekortkomingen hiervan, ontvalt de bodem aan de analyse van de vredebevorderende aspecten van die blinde krachten.

Nog een laatste opmerking over Rölings inleiding. Dit boek is bedoeld als een algemene introductie, maar mijns inziens als zodanig slechts ten dele geslaagd. Het is een persoonlijk getint betoog, dat erop is gericht de lezer te wijzen op het

belang van de problematiek van oorlog en vrede en hem te overtuigen van de juistheid van zijn analyse en zijn remedie. Het is bovenal een aanklacht tegen het vigerende internationale stelsel van soevereine staten en een pleidooi om dit te vervangen door een wereldbestuur. Hierbij toont Röling zich een uitstekend pleitbezorger van zijn zaak. Ongetwijfeld zal dit boek menigeen enthousiasmeren en stimuleren om zich nader in de polemologie te verdiepen. Als zodanig is Rölings inleiding verdienstelijk en bruikbaar. Maar de gevolgde benadering impliceert tevens de zwakte van het boek: het weerspiegelt geen multidisciplinaire aanpak en biedt evenmin een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen op theoretisch en empirisch terrein.

Uit het boek 'Volkenrecht en Vrede', waarbij tenslotte nog een enkele kanteekening, blijkt dat Rölings analytisch vermogen vooral tot zijn recht komt in volkenrechtelijke studies. Dit boek omvat zowel de Nederlandse versie van 'International Law and the Maintenance of Peace', geschreven voor het 'Netherlands Yearbook of International Law' (1973), als een preadvies voor de VIRO, getiteld 'Europees volkenrecht of Wereldvolkenrecht?' (1958). Met deze publicaties demonstreert hij hoe de discipline van het volkenrecht kan worden geconcentreerd op de problematiek van oorlog en vrede. Dit betekent dat het polemologische karakter niet zozeer wordt bepaald door een multidisciplinaire aanpak, als wel door de relatie tussen de discipline van het volkenrecht enerzijds en het object van onderzoek anderzijds.

Röling werpt in dit boek de vraag op of het volkenrecht kan bijdragen tot de handhaving van de vrede. Na de verhouding tussen beide gebieden te hebben verkend, gaat hij na welke onderdelen van het volkenrecht hiertoe van belang zijn. Hij introduceert de volgende driedeling: volkenrecht ter voorkoming van conflicten, volkenrecht tot vreedzame oplossing van conflicten en sanctierecht. De problematiek van oorlog en vrede als het kernpunt voor het volkenrecht construerend, komt hij tot een bevestigend antwoord op de opgeworpen vraag.

In Rölings ogen komt het erop aan om noodzakelijk volkenrecht tot positief geldend recht te maken. Voor hem is rechtsontwikkeling een instrument, of beter gezegd een breekijzer, om de structuur van de wereldpolitiek zodanig te wijzigen dat een wereldbestuur gestalte kan krijgen. Hierbij blijkt een belangrijke rol weggelegd voor de Verenigde Naties als politieke organisatie en centrum van rechtsvorming. Nog buiten beschouwing gelaten of een zo centrale plaats voor de problematiek van oorlog en vrede in het volkenrecht kan worden gestipuleerd, is de belangrijkste vraag of de bepleite rechtsverandering tot geldend recht zal kunnen uitgroeien. Röling stelt dat een dergelijke progressieve ontwikkeling een *conditio sine qua non* is voor de wereldvrede, maar vooralsnog lopen de meningen te zeer uiteen om de effectuering hiervan binnen afzienbare tijd tegemoet te kunnen zien. Röling lijkt mij dan ook te optimistisch over wat het volkenrecht, en met name de progressieve ontwikkeling van het volkenrecht, zou kunnen bijdragen. En wel om de volgende reden: de rechtsontwikkeling is in hoge mate afhankelijk van de rechtspolitieke ontwikkelingen in de wereld. Röling verzuimt een effectieve strategie aan te geven om in de gegeven omstandigheden de bepleite rechtsverandering te realiseren.

Röling constateert zelf in zijn 'Europees volkenrecht of Wereldvolkenrecht?' dat de eertijds dominante Europese rol in de wereldpolitiek een onmiskenbaar stempel heeft gedrukt op de ontwikkeling van het volkenrecht: 'Destijds was Europa 'de wereld', anders gezegd, vormde Europa in de wereld de spraakmakende ge-

meente. Wie de spraak maakt, maakt ook het recht' (p. 167). Momenteel is Europa niet meer de spraakmakende gemeente van weleer. Maar ook al zijn er andere spraakmakers, de tweede zin van dit citaat heeft nog niets aan actualiteit ingeboet. Men mag niet uit het oog verliezen dat de hiërarchische structuur van het internationale systeem tot op grote hoogte bepalend is voor doeltreffend spraakmaken. Anders gezegd, wie de macht heeft, kan zowel spraak als recht maken. Met als consequentie dat men bij het bepleiten van rechtsontwikkeling een noodzakelijk geachte wereldordening wel als referentiepunt of 'relevante utopie' kan kiezen, maar dat men bij het uitstippelen van de strategie de feitelijke machtsverhoudingen als uitgangspunt moet nemen.

Ontvangen publicaties

De redactie kan zich door gebrek aan plaatsruimte gedwongen zien niet alle ontvangen publicaties te doen recenseren en behoudt zich het recht voor uit onderstaande lijst indien nodig een keuze te maken. Daarbij zal voorrang worden gegeven aan Nederlandse politicologische publicaties en aan werken die voor de politicologie in het algemeen van belang zijn.

Affari Sociali Internazionali, 1975 n. 3. Milano (Franco Angeli Editore)

Albeda, W., *Arbeidsverhoudingen in Nederland* – een inleiding., Alphen a/d Rijn (Samsom), 1975, -175 p., z.p.

Albert, H., *Theorie en kritiek* – opstellen over theorievorming, hermeneutiek en waardevrijheid in de sociale wetenschappen. Meppel (Boom), 1976, -241 p., f 28,50.

Aspecten van de afschrikking – over de rol van kernwapens in Europa. Den Haag (Nederlands Instituut voor Vredesvraagstuk), 1975, -216 p., f 15,—.

Barber, S. A., *The Constitution and the delegation of congressional power* Chicago (University of Chicago Press), 1975, IX + 153 p., £ 7,20.

Bardoel, J., e.a., *Marges in de media* – het verbroken contact tussen omroep en publiek. Baarn (Wereldvenster), 1975, -181 p., f 16,50.

Barlett, L., *Economic foundations of political power*. London/New York (Free Press), 1974, XIII + 206 p., £ 4,50.

Beleidsanalyse '75/4. 's-Gravenhage (Staatsuitgeverij).

Bell, J. B. *Transnational terror*. Washington D.C., (American Enterprise Institute for Public Policy Research), 1975, -91 p., \$ 3,—.

Bjurulf, B., *A dynamic analysis of Scandinavian roll call behavior* – a test of a prediction model on ten minority situations in three countries. Lund (Student Litteratur), 1975, -72 p., z.p.

Boon, M., *Netwerkanalyse beeldende kunst*, deel 1. Amsterdam (Boekmanstichting), 1975, -84 p., f 8,50.

Boynton, C. R. & C. Lim Kim (eds.), *Legislative Systems in developing countries*. Durham N. C. (Duke University Press), 1974, -320 p., \$ 11,75.

Brugmans, H., *Europa voorbij het nulpunt 1969-1975*. Antwerpen/Amsterdam (Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij), 1975, -247 p., f 24,50.

Buijtenhuis, R., *Revolutie in Zwart Afrika?* Assen (Van Gorcum), 1975, -147 p., f 16,50.

Callaghan, T. A., jr., *US-European economic cooperation in military and civil technology*. Washington D. C. (Georgetown University, Center for Strategic and International Studies), 1975, -126 p., z.p.